

OPRZEĆ SIĘ (90) *vb pf*

się (76), się (14).

o jasne; w e wahania.

inf oprzeć się (42); -éć (2) *KochPieś*, *GórnTroas*, -éć (1) *Mącz*, -(e)ć (39). ◇ *fut* 2 *sg* oprzesz się (1). ◇ 3 *sg* oprze się (8). ◇ 3 *pl* oprą się (2). ◇ *praet* 3 *sg m* oparł się (12). *f* oparła się (6). *n* oparło się (2). ◇ 3 *pl m pers* oparli się (4). ◇ *plusq* 3 *pl m pers* byli się oparli (1). ◇ *imp* 2 *sg* oprzy się (1). ◇ 2 *pl* oprzycie się (1). ◇ *con* 3 *sg m* oparłby się, by się oparł (3). *n* by się oparło (1). ◇ 1 *pl m pers* bychmy się oparli (1) *RejRozpr*, byśmy się oparli (1) *MycPrz*. ◇ 3 *pl m pers* by się oparli (3). ◇ *con praet* 1 *sg f* bych się była oparła (1).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Natrafic na przeszkodę uniemożliwiająca dalszy ruch* (2) : pilność mieć/ á maczać by się gdzie dziecię nie oparło/ albo niekotori członek ciała: nie zawiązał/ Tedy palcem odwadzić/ á tak nawodzić iakoby wolno á bez łtwornie wyfzło. *FalZioł* V 33v.

W przeni (1) :

oprzeć się w czym (1): (*nagł*) Do tego co czedł. (-) ROzmie^m [!] że nie kázdemu będzie się to zdáło/ Co się tu między brácią krociuchno podáło. Leć [!] iż się na^m trzebá czuć o káздеgoć idzie/ Byłmy się nie oparli práwie w iákim błędzie. *MycPrz* I [D]v.

2. *Dotknąć, przytknąć; w przeni [o co]* (1) : iáko przez szkło kiedy się iáka rzecz widoma/ Oprze o ciemny ółow/ iuż iest wżem znáioma. *RejWiz* 118v.

3. *Zatrzymać się gdzieś, dotrzeć dokądś; appropinquare PolAnt* (10) : Kazał kładz ná pogrzebie/ á wdowá vmárłá/ Mowiąc/ wie Bog tá dużá gdzie się dziś opárłá. *RejFig* Bb4v.

oprzeć się u kogo [= na kim] (1): Pothkał się potym łnimi Vff Polłki s takim grzmotem/ iákoby się wielká wieżá obáliłá/ przełomili wżytek lewy rog/ áż się v zádnych ludzi oparli. *BielKron* 384.

oprzeć się o co (4): Pars eius belli in Italiam pervasit, Aż y do włóch dofzłá/ álbo áż się o włóchy opárłá tá woyná. *Mącz* 473a; *SkarŻyw* 492; Car Moskiewłki plác mężnému Puścił Królowi Polłkiému: Nie opárł się áż o lody/ Niepławnéy północnéy wody. *KochPieś* 45; á naród Słowiánłki Nie opárł się áż o brzeg wielki Adriánłki. *KochProp* 13.

oprzeć się na kim (1): *BudBib Ps* 87/7[8] *cf W przeni*.

oprzeć się w czym (3): *LubPs* gg2v; Zyemiá się rostąpiłá/ áni wiemy łami/ Ze nas iáko kurczętá tak żywo požárłá/ Aż w piekielnych odchłaniach z námi się opárłá. *RejWiz* 160; załz cię wyznáią vmárli/ co się w odchłaniach oparli? *ArtKanc* P19.

W przeni (2) : Położył się do rowu łpodniego do ciemności/ do głębokości. Ná mnie się opárł gniew twoy [*Mihi appropinquavit ira tua*] *BudBib Ps* 87/7[8].

W porównaniu (1): y on ogień gniewu Boże^{go} y plagę ciałem łwjm [*Aaron*] pohámował/ iłz się óń iáko o mur opárłá/ á dáley niełzerzyłá. *SkarŻyw* 492.

[*Fraza*: »oparła się głowa [o co]« = *ktoś zatrzymał się gdzieś*: Opárłá się iuż wafzá/ o łilá łioł głowá. Opárłá się o miáłtá/ ktore wielkie były/ Te się iuż wżyłtki od was/ ogniem wykurzyły. *RymszaDeket* 65–66.]

4. *Znaleźć oparcie, podstawę w czymś* (5) :

oprzeć się o kogo, o co (3): SienLek 18v; Oczko A4; Bo cokolwiek pocżyna prawem pobudzony/ Ma lię oprzeć o Bogá prawego tryony. SapEpit A4v.

oprzeć się na czym (2): Y to fláby węzeł/ nie bacżę áby ná nim rzecz ták wielka y poważna oprzeć fie y záuwić miálá. CzechRozm 133v, 133v.

Szereg: »oprzeć się i záuwić« (1): CzechRozm 133v cf oprzeć się na czym.

W przen (2) : Ale w niedoštátku/ niemálz oczby fye miał wrzod oprzeć: iż więc prawie przymawiaią tłuści chudym: Niżli ia śchudnę/ tym ty zdechniesz. SienLek 18v.

Frazy: [»[coś] się o [czyjś] głowę opiera« = coś jest czyjś troską, brzemieniem: Ífthaec in me cudetur faba To fie o moię głowę oprze. TerentMatKęť D7v.]

»[coś komuś] się o język opiera« = coś jest wyłącznie przedmiotem rozważań, a nie czynu (1): Ale awa zechce Pan bóg/ że Król náłz ták mądry v nas/ którym się cnotá/ dziéłność/ y wżyftká opátrność/ o ięzyk opárlá/ włáfnéy cnoćie y całému rozumowi śwá cénę wtváwi: á rzeczy té/ które zdawná poprąwy wołáią/ śam w śwá klóbę wpráwi. Oczko A4.

5. Nie zgodzić się na coś, stawić opór czynny lub bierny, nie podporządkować się komuś lub czemuś; resistere Vulg, Modrz; sustinere Vulg; roborare, stare PolAnt; posse, subsistere Mącz; obstaré Modrz (66) : A ták niemálci ocz ciężyć Obádwałćie nie dáli nic Abychmy fie nieopárlí Y ten kęś byćie wydárli. *RejRozpr B3v; Bych fie była nie oparła A gwałtem fie nie wydarła Wie bog czo by fie śnadz łtało Zać tam tego było mało RejJóz G7v; Mącz 419d; SzarżRyt C2v.*

oprzeć się komu, czemu (17): Boże náłz Izráelłki ktoć fye oprzeć może *LubPs O4; RejWiz 69v, 174; Leop Iob 9/13; BibRadz Ios 1/5, 2.Par 13/7; nákoniec [okręť] niemogąc fie gwałtowney nawálności oprzeć/ gdy fie powrozy porwą/ málzth fie złámie/ ábo obáli/ żagle rozerwane śpádną/ puści fie ná fortunę GórnDworz Ff4v; RejPos Ooo2; CzechRozm 183v, 216v; ModrzBaz 32; Szczepanáś onego Aniołá z inymi zábíl/ ktory ták cudy Bożymi był wflawiony/ iż iego się náuce żaden z Pháryzeufzow oprzeć niemogł. *SkarŻyw 535; GórnTroas 51; OrzJan 101; WujNT 864; SiebRozmyśl Bv; PowodPr 56.**

oprzeć się przeciw komu, przeciw czemu (2): iż ktorzi vpuřczą piro ábo łerce łtrácą/ niełácno się oprą przeciw zuchwálłtwu drugich *ModrzBaz 21v; ReszPrz 87.*

oprzeć się czym (1): Włfákoż ten Pan mocy wśyftkich chce przeštawác z námi Gdyż my fie oprzeć nie możem swoimi śilámi *LubPs M4.*

Szeregi: »sprzeciwić i oprzeć się« (1): A tym wśyftkim okázuiąc fie być BOgiem y śprawiedliwym y możnym/ ktorego fie mocy nikt śprzeciwić y oprzeć nie mógl. *CzechRozm 183v.*

»zastawić się i oprzeć« (1): Ci dwa świádkowie śąc Enoch y Eliałz/ ktorzy ielzćze śą żywi: y ná to śą żywi/ áby się Antychriřtowi/ kiedy przyidzie/ zástáwili y opárlí *WujNT 864.*

W przen (1) : Kogo k žiemí przybito/ trudno mu powřtawác. Y Hektor/ by był teraz/ wřtałby w śmiáłości/ Bo kto fie oprzeć może niełćzęścía wielkości? *GórnTroas 51.*

a. Dotyczy wojska, wojny: dać odpór (42) : *Leop 2.Par 13/20; Mořkwá bacżąc lud máły w woycze Litewřkim/ przepráwili fie ná gorze rzeki nád nadzieią náłznych/ ogárnęli ie y porázili ná głowę Litwę/ chocia fie byli dobrze opárlí *BielKron 428v, 320; pieřzy Lud Czechowie/ Niemcy/ Polacy/ troche fie opárlí/ ná ořtátek od wielkości zbići/ máło łezdnych wbiegło. BielSpr 56v, 21v; KlónKr Av.**

oprzeć się komu, czemu (34): *Leop 1.Mach 5/44*; Mowiąc [Pyrrus]/ gdyby Rzymiánie femnie Krolá mieli/ Albo zemną nápoły/ gdyby walczyć chcieli/ Nie opárłby mi sie świát/ áni żadny mocarz *RejZwierz 25v*; [Pan] záprzedal ie [Izraelitów] w ręce nieprzyiaćioł ich okolicznych/ ták iż sie dáley oprzeć nie mogli nieprzyiaćiołom swoim. *BibRadz Iudic 2/14, Deut 9/2*; Konrad Mázowieckie Kliażę był vćisnion od Pogan pierwłzych Prułow/ gdy sie im dáley oprzeć niemogł/ vćiekł sie napierwey do Papieżá *BielKron 231v*; Przeto áczkolwiek [Połowcy] z Rufią walczyli/ á wždy im pomoc dawáli przeciw Tátárom/ wżákże nie mogli sie im oprzeć/ wypárli ie Tátárowie/ aż do Węgier vćiekl *BielKron 350v*; Znowu sie wezbrał Bolesław swą ołobą do Moráwy/ ktorą przechodził iáko chćiał/ żadny sie mu nie opárł *BielKron 350v, 31v, 61v, 202v, 232, 254 (13)*; *Mącz 276d*; *ProtStoj Ev*; Pofiaćáci Alexánder wielki wśzythek świát/ że mu sie żaden narod nigdy oprzeć nie mogł *RejZwierc 166*; Rzymiánie ftárzy pieřzemu lekkiemu ludowi przodkiem kazáli sie z nieprzyiaćielem potkác [...]/ iefli sie im nieprzyiaćiel dobrze opárł/ vřtąpili do wořfka iáko zá mur. *BielSpr 21v, 4, 11, 45, 57, 57v, 60, 72v*; *BudBib I 364b marg*; A thák zá pomocą Bożą y Turkowi on řnádnie oprzećby sie mogł/ á mybyřmy niebeřpieczeńřtwá y Ołdu dawánia vřć mogli *MycPrz II D*; *WierKróc B3*; Iáko Pánie y Pánny ná koniech ieździły: Kroleřtwá pořiadály/ mocarze pobiły/ Zaden sie im nie opárł/ káźdego zwalczyły. *BielSjem 8*; Tych murów pan/ y z řyny/ król moźny dał gárło/ Achilleřowéy mocy nie sie nie opárło. *GórnTroas 20*; Miedzy tymi drugimi nie obieram w mocy/ Ktory áby się oprzeć miały Turecki mocy. *CzahTr H2*.

oprzeć się przeciw komu (1): Przeciw ktoremu [Hektorowi] Agámenon iednego dnia chćiał sie oprzeć/ potkał sie z nim wielkim krzykiem. *BielKron 57v*.

oprzeć się przed kim [= komu] (1): á żaden sie przed wámi nie mogł oprzeć aż y do dnia tego. Ieden mąź z was gonił ich tyliác *BibRadz Ios 23/9*.

Szereg: »oprzeć się a (albo) zasta(no)wić« = *sustinere Vulg [szyk 1:1]* (2): Thák że zburzono iefř Karnáim miářto/ y niemogło sie więcey zářtáwić á oprzeć obliczu Iudowemu. *Leop 1.Mach 5/44*; *Pares esse nostro exercitui non potuerunt*, Nie mogli sie oprzeć álbo zářtánowiąć nářzemu woysku. *Mącz 276d*.

W przén (2) : řztychowa ráná niezgoioná bywa/ nie oprze sie iey páncierz áni zbroiá/ zwłářzczá od Rohářyny *BielSpr 4*; [ludzie z wysp *Baleares*] wielkimi kámieřmi s nich z ręku ćifkáią; thák iż sie im zbroiá álbo przełbicá nie oprze *BielSpr 45*.

6. Stanąc w obronie kogoř lub czegoř; upomnieć się; stare Vulg [o co] (6) : DZIełnořć w Rycerřkych řpráwách da Bog iá mieć bęďzie A o Rzeczpořpolitą oprzeć sie teź wřzędźie. Nie mieńiać sie w řwřch řpráwách iak krewni przodkowie Ktorzy záwřze řluzyli tey Koronie práwie. *MycPrz I A2v*; Smiálemu wřzędzy rowno: á o wolnořć miłá Godźi řye oprzeć by więć y ořtátnią řiłá *KochPieř 51*; *PaprUp F2*; Gdy widźi iż iefř co řkuřć/ řkubie więć prořtaká. Iź się nie řmie o krzywdę oprzeć y nie vmie *KlonWor 18*.

oprzeć się przy kim (1): ábo ná koniec ták sie męźnie przy nim oprzeć/ żeby teź przy nim gárdło řwe połóżył. *CzechRozm 236v*.

Szereg: »oprzeć a zastáwić się« (1): Tákże y po wřzyćkich źiemiećách/ ktore byli pod mocą krolewřká/ opárli á zářtáwili sie żydowie o duřře řwe/ [pro animabus suis stetunt Iudaei]/ wybiwřzy nieprzyiaćioł y przenářládownicy řwoie *Leop Esth 9/16*.

Synonimy: 1. wesprzeć się; 2. dotknąć, przytknąć; 3. zatrzymać się; 5. przeciwzić się, trwać, zastanowić się, zastawić się.

Formacje współrdzenne cf PRZEĆ.

*Cf **OPARCIE***

TG